

Батыс Қазақстан облысы білім басқармасының
мектепке дейінгі, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім беру
ұйымдарының облыстық оқу-әдістемелік кабинеті

***«Әлемдік мұра географиясы»
қолданбалы курс бағдарламасы
(10-11-сынып)***

Орал 2021ж

Батыс Қазақстан облысы білім басқармасының мектепке дейінгі, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының облыстық оқуәдістемелік кабинетінің сараптама кеңесінде қаралып, облыс педагогтарына таратуға ұсынылды Хаттама №2, 30.04.2021

Құрастырушы: Каменова Райхан Қайргалиевна Орал қаласы №20 жалпы орта білім беретін мектебінің жоғары санатты география пәні мұғалімі

Абишева Алина Муратовна «Өрлеу» БАҰО»АҚ филиалы «БҚО ПҚБАИ»
Жаратылыстану және гуманитарлық пәндерді оқыту әдістемесі каф. аға
оқытушысы

Пікір жазғандар: А.К Хаируллина М.Өтемісов атындағы БҚУ «География»
кафедрасының оқытушысы магистр

Н.Б. Абдолова №20ЖОББМ педагог зерттеуші география пәні мұғалімі

«Әлемдік мұра географиясы» қолданбалы курсы мәдени және табиғи көрікті жерлерді зерттейді, Дүниежүзілік мұра тарихымен таныстырады. Оқушылардың Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұраны зерделеуі олардың жалпы білімге және геохисториялық білімге деген қызығушылықтарын күшейтеді. Оқытуды ұйымдастырудың негізгі формалары: дәрістер, практикумдар, семинарлар, конференциялар, географиялық жобалау және болжау.

Мазмұны:

I. Түсінік хат.....	3
II.Курстың құрылымы мен мазмұны.....	6
III.Тақырыптық – күнтізбелік жоспар.....	11
V. Қосымшалар.....	12
IV.Қорытынды.....	22
VI. Пайдаланылған әдебиеттер	23

Түсінік хат

Қазіргі географиялық білім беруде адамзаттың рухани және материалдық мәдениетіне, адами құндылықтарға деген қызығушылықты арттыруға ерекше көңіл бөлінеді. Сондықтанда мектептің жаратылыстану-математика бағыты бойынша 10-11 сыныптағы негізгі география курсының мазмұнын тереңдетіп оқуға арналған «Әлемдік мұра географиясы» атты қолданбалы курсы қазіргі саяси, экономикалық, құқықтық, экологиялық, көркемдік-эстетикалық мәдениет элементтерінің негізгі құзыреттерін меңгерген шығармашыл, рухани бай тұлғаны тәрбиелеуге негізделген. Соңғы жылдары «Әлемдік мұра» ұғымы ғылыми лексикада және кең таралымда берік орын алды. Бұл, әрине, оларды зерттеуді, білуді және қолдануды қамтиды. Өйткені дүниежүзілік мұра объектілерімен танысу оқушылардың географиялық мәдени ой-өрісін кеңейтуге, эмоционалдық-құндылық қатынас тәжірибесін меңгеруге, әлемдік мәдени және табиғи мұраларды зерттеуге деген қызығушылықтарын арттыруға мүмкіндік береді.

Алты бөлім мен сарамандық жұмыстардан тұратын қолданбалы курс мазмұны оқушыларға: дүниежүзілік мәдени мұра мен табиғи мұра объектілерінің әлемнің әртүрлі аймақтары мен елдерінде орналасуының географиялық ерекшеліктері туралы білімді игеруге; адамзат өркениетінің дамуына байланысты маңызды ескерткіштермен, ансамбльдермен, көрнекі орындармен танысуға; түрлі тарихи дәуірлердегі табиғи, әлеуметтік-экономикалық жағдайларда адамзат дамуындағы мәдениеттің алуан түрлілігін көрсетуге; әр түрлі елдер мен халықтардың мәдениетін зерттеуге деген қажеттілігінің қалыптасуына; дүниежүзілік мұра сайттарының негізгі ерекшеліктермен танысуына; табиғи, мәдени мұралар мен өркениеттік, қоғамдастық қарым-қатынас ережелерін сақтау қажеттілігін ұғынуға негіз болады.

Курс аптасына 1 сағаттан, жылына 34 сағаттан оқуға арналған

Мақсаты: Әлемнің, оның өңірлері мен ірі елдерінің дүниежүзілік табиғи және мәдени мұрасымен танысу арқылы танымдық, интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін, қызығушылықтарын дамыту, оқушылардың географиялық мәдениетін қалыптастыру

Курстың негізгі міндеттері:

- дүниежүзілік мұра, дүниежүзілік мәдени және табиғи мұра объектілерін әлемнің өңірлері мен елдері бойынша орналастырудың географиялық ерекшеліктері туралы білімді қалыптастыру
- оқушыларға дүниежүзілік мұра, дүниежүзілік мәдени және табиғи мұра объектілерінің әлемнің аймақтары мен елдерінде орналасуының географиялық ерекшеліктері туралы білімді игеруге көмектесу.
- адамзат өркениетінің дамуына байланысты маңызды ескерткіштермен, ансамбльдермен, көрнекті орындармен таныстыру.
- оқушыларға әр түрлі тарихи дәуірлерде, әр түрлі табиғи, әлеуметтік-экономикалық жағдайларда адамзат дамуындағы мәдени тенденциялардың алуан түрлілігімен таныстыру
- оқушылардың арасында әр түрлі елдер мен халықтардың мәдениетін зерттеу қажеттілігіне деген сенімділіктің қалыптасуына ықпал ету және осының негізінде әлем халықтарының тарихы мен мәдениетін құрметтеуге толеранттылыққа тәрбиелеу
- оқушылардың бойында табиғи және мәдени мұралар мен өркениеттік қарым-қатынас пен қоғамдастық ережелерін сақтау қажеттілігіне деген сенімділікті қалыптастыру.

Оқытуды ұйымдастырудың негізгі формалары:

дәріс, дөңгелек үстел, практикум, семинар, конференция, географиялық жобалау және болжау.

Өзектілігі: Соңғы ширек ғасырда дүниежүзілік мұра ұғымы ғылыми лексикаға және кең таралымға мықтап енді. Бұл шексіз сақталуы және қорғалуы керек ең көрнекті мәдени және табиғи көрікті жерлерді білдіреді. Бұл оқушылардың зерттелуін, білімі мен қолданылуын болжайды. Дүниежүзілік мұра объектілерімен танысу оқушылардың географиялық мәдениетін қалыптастыруда, ой-өрісін кеңейтуге, эмоционалды-құндылық қатынас тәжірибесін сіңіруге, әлемдік мәдени және табиғи мұра зерттеулеріне деген қызығушылықтарын күшейтеді.

Оқушыларға қойылатын талаптар:

- картосхемаларды, диаграммаларды, кестелерді өз бетінше құру және ресімдеу білу
- электрондық оқу құралдарын, интернет материалдарын тиімді пайдалана білу
- қазіргі қоғамдағы саяси, әлеуметтік-экономикалық, экологиялық проблемаларды талдау, салыстыру, себеп-салдарын анықтау, географиялық білімдерін еркін қолдана алу
- мақсат қоя білу, жоба құру, болжам жасау сияқты шығармашылық іздену әдістемесін меңгеру

Күтілетін нәтиже:

- сыни ойлау, дербес іздену дағдылары қалыптасады
- танымдық іс-әрекеті, тапқырлығы артады, қызығушылығы оянады.
- жаңа ұғымдардың (термин, глоссарий) мәнін дұрыс түсінеді, орынды қолдану біліктілігі артады.
- зерттеу әдістерін (картамен сарамандық жұмыстар, мәліметтерді талдау) жоспарлай білу, сәйкес кестелер, іздену және зерттеу жұмыстарының нәтижелерін дайындай біледі
- осы бағдарлама бойынша меңгерген білім, іскерлік дағдыларын басқа пәндерден алған білімдерімен ұштастыра біледі
- елінің ұлттық құндылықтарын, мәдени мұрасын толық зерттеуге қызығушылығы артады.

Осы бағдарламаны орындау нәтижесінде мамандыққа бағыттау:

Эколог, мәдениеттанушы, мұрағаттанушы, археолог

Бағдарлама соңында тапсыратын жұмыстар:

- презентация жасап, жұмыстарын қорғау
- шығармашылық жоба жас

Курстың мазмұны

Кіріспе (1 сағат)

Курстың міндеттері, оның құрылымы және ақпарат көздері. Курстың тарих, география және әдебиетпен байланысы. Мәдениет туралы түсінік.

Материалдық және рухани мәдениет.

I Бөлім. Әлемдік мұра жүйесі (4 сағат)

1.Әлемдік мұраның мәні мен түрлері. (1 сағат) Мәдени және табиғи мұра. ЮНЕСКО қызметінің бағыттары. Дүниежүзілік мұра бойынша нормативтік құжаттардың жасалу тарихы. Дүниежүзілік мұра жүйесін құрудың мақсаттары мен принциптері. Дүниежүзілік табиғи және мәдени мұраны қорғауға қатысты конвенция.

2.«Мәдени мұра» түсінігі. (1 сағат) Ескерткіштер, ансамбльдер, көрнекті орындар, олардың түрлері және Дүниежүзілік мұралар тізіміне ену шарттары. мәдениет – бұл адамның ақылы, таланты, еңбек таңбалары бар бізді қоршаған заттар мен құбылыстар әлемі.Бұл – өзінен өзін туындататын табиғаттан айырмашылығы бар адамдар әлемі

3.«Табиғи мұра» туралы түсінік. (1 сағат) Табиғи ескерткіштер, геологиялық және физикалық-географиялық формациялар мен аймақтар, табиғи көрікті жерлер. Заттарды Дүниежүзілік табиғи мұраға жатқызу критерийлері.

4.Сарамандық жұмыс жұмыс №1. (1 сағат) Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұраны қорғау туралы конвенцияның материалдарын зерттеу.

II Бөлім. Әлемдік табиғи мұраның географиясы (10 сағат)

1.Ғаламшарда қорғалатын табиғи аумақтарының түрлері: (1 сағат) Еуропа, Азия, Австралия және Океания, Африка, Америка елдерінің объектілері. ұлттық парктер, қорықтар, ерекше ландшафтар мен табиғи нысандар, аралдардың жабайы табиғат қорықтары.

2.Еуропалық табиғи мұра объектілерінің сипаттамалары: (1 сағат) Хендерсон және Гоу аралдары, Ұлыбритания; ұлттық саябақтар Хортобаги (Венгрия), Пирин (Болгария), Беловежская Пуца (Польша-Беларусь), Дурмитор (Югославия); Пайдалы қазбалар бойынша месселиялық карьер

(Германия); Аггелек Карст және Словакия Карст (Венгрия және Словакия) үңгірлері.

3.Азияның табиғи мұра объектілерінің сипаттамалары: (1 сағат)

Индонезияның ұлттық парктері (Уджунг Кулон, Комодо), Үндістан (Казиранга, Нанда Деви). Дзючейгоу алқабы (Қытай), Арабия Орикс қорығы (Оман), Туббатаха рифі теңіз паркі (Филиппин).

4.Австралияның табиғи мұралары: (1 сағат) Какаду ұлттық паркі, Үлкен тосқауыл рифі, Тасмания жабайы табиғаты және т.б.

5.Африканың ұлттық парктері: (1 сағат) Вирунга, Гарамба (Конго), Виктория сарқырамасы, тау (Кения), Малави көлі, Нгоронгоро, Килиманджаро (Танзания).

6 . Солтүстік Американың табиғи мұралары(1 сағат) Йеллоустоун, Ұлы Смоки таулары, Ессемит, Гавай жанартаулары (АҚШ-тың ұлттық парктері), Галапагос аралдары (Эквадор), Эль-Визкайно кит қорығы (Мексика), Игуасу ұлттық паркі (Бразилия).

7.Оңтүстік Американың табиғи мұралары: (1 сағат) Галапагос аралдары (Эквадор), Эль-Визкайно кит қорығы (Мексика), Игуасу ұлттық паркі (Бразилия).

8.Ресейдің дүниежүзілік табиғи мұрасы(1 сағат) Ресей табиғатының әртүрлілігі және ғаламдық маңызы.Ресейдің дүниежүзілік табиғи мұра объектілерінің сипаттамалары. Тың Коми ормандары. Байкал көлі. Камчатканың жанартаулары, Алтай. Ресейдегі табиғи объектілерді сақтау мәселелері.

9. Қазақстанның ерекше қорғалатын табиғи аймақтары(1 сағат) (қорықтар,ұлттық саябақтар, табиғи резерваттар, қойқшалар)

10. Сарамандық жұмыс№2 (1 сағат) Әлемдік Ұлттық саябақтарды физикалық-географиялық орнын кескін картаға түсіру.

III Бөлім. Әлемдік мәдени мұра (3 сағат)

1.Әлемдік мәдени мұра нысандарын типі мен тарихи кезеңі бойынша жіктеу. (1 сағат) Дүниежүзілік мәдени мұра жүйесіндегі қалалардың ерекше орны Тізімге енген қалалардың санаттары: қазіргі уақытта қоныстанбаған қалалар (тарихи археологиялық ескерткіштер); қоныстанған

және дамып келе жатқан тарихи қалалар; XX-XXI ғасырдың жаңа қалалары; архитектуралық ансамбльдер немесе олардың комбинациясы ретіндегі мәдени-тарихи маңызы бар тарихи қала орталықтары. Шіркеу мен азаматтық мақсаттағы бірегей сәулеттік нысандарды бөліп алыңыз. Өнердің ерекше ескерткіштері, көпірлер, мұнаралар және т.б

2 Әлемдік мәдени мұра географиясы(1 сағат) Ежелгі діни ғимараттар; ежелгі дүниенің археологиялық орындары. Табиғи-бақ-саябақ сәулет ескерткіштері; ескерткіштер мен ұлы адамдардың өмірі мен қызметіне байланысты немесе есте қаларлық орындар. Адамзат өркениетінің көлеңкелі жақтарын ашатын минус белгісі бар мұра объектілері.

3. Сарамандық жұмыс жұмыс №3 (1 сағат) «Дүниежүзілік мәдени мұра сайттары (Париж, Лондон, Пекин және т.б.)» қалалық экскурсиялық маршрутын жоспарлау. Қалалар мен қала орталықтары - Дүниежүзілік мәдени мұра ескерткіштері» схемалық картасын құру

IV Бөлім . Әлемнің геомәдени, өркениетті аймақтары(12сағат)

1.«Геомәдени (геохарактеристикалық) аймақ» ұғымы. (1 сағат) Әлемнің геотарихи мәдени аймақтары. Оларды таңдау принциптері. Әлемнің геомәдени аймақтарының дүниежүзілік картасы. Дүние жүзі аймақтарының құрамы: саяси карта, діндер, тілдік отбасылар және ұлттар топтары, ірі ұлттар.

2. Геомәдени аймақтың этногеографиялық сипаттамасы. (1 сағат) Дүние жүзінің белгілі бір тарихи-тарихи аймақтарының қалыптасуы мен дамуындағы негізгі тарихи кезеңдер

3.Еуропалық мұра нысандарының сипаттамалары (1 сағат) Батыс Еуропа территориясындағы алғашқы объектілер географиясы.(Стоунхендж - «ілулі тастар» - ежелгі обсерватория; Альтамира үңгіріндегі үңгір суреттері және т.б.). Жерорта теңізінің ежелгі ескерткіштері: Ежелгі Греция ескерткіштері (Афины Акрополі, Олимпияның археологиялық орындары), Ежелгі Рим ескерткіштері (Римнің ежелгі ескерткіштері, Помпейдің археологиялық қорықтары), Рим су құбыры Понт-ду-Гард (Франция), Вал Хадриан (Ұлы Британия). Шетелде Еуропадағы ортағасырлық мұра объектілері (Кордова тарихи орталығы, ортағасырлық Париж,Кельн соборы. Вестминстер, Лондон мұнарасы. Таллин мен Рига, Краков пен Прага, Неаполь мен Берннің тарихи орталықтары. Толедо, Порту). Ренессанс шедеврлерінің мекен-жайы: Флоренция, Венеция, Ватикан, Париж, Валлетта

Қазіргі заманның ескерткіштері: Версальдағы сарай мен саябақ, Зальцбург, Потсдам мен Берлин сарайлары мен саябақтары, Эдинбург, Варшава,

Вильнюс, Будапешт. Инженерлік өнер ескерткіштері: бірегей зауыттар, Амстердамдағы қорғаныс құрылымдары жүйесі.

4. Азия әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары (1 сағат)

Азиядағы дүниежүзілік мұра нысандарының саны мен әртүрлілігі бойынша

Оңтүстік Азия рекорд жасайды. Үндіқытай түбегі және арал аралы:

ғибадатханалар кешендері мен тарихи қалалар; Филиппин

Кордильерасындағы күріш террасалары. Қытай, Корея және Жапония ескерткіштері: ұқсастығы мен тарихи-архитектуралық ерекшеліктері.

Хиросима бейбітшілік мемориалы - бұл қазіргі заманның ащы жаңғырығы.

Батыс Азия ескерткіштері: Стамбулдың ескі кварталдары, Мейдан Шах - Исфahanның орталық алаңы.

5. Африка әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары (1 сағат)

Таяу Шығыс пен Солтүстік Африка - мәдениеттер тоғысы. Ежелгі

өркениеттер мұрасы: Пальмира, Буер, Тир, Баалбек, Иерусалим, Карфаген,

Мемфис және оның некрополиялары - Гизадан Дахшурға дейінгі пирамидалар аймағы, ежелгі Фива, Абу Менас. Араб-мұсылман мәдениетінің ескерткіштері

(Каирдегі, Тунистегі, Алжирдегі, Мароккодағы, Сириядағы, Иорданиядағы,

Арабия түбегіндегі мұсылман архитектурасының ескерткіштері). Сахарадан оңтүстік Африканың мәдени мұрасы.

6. Сарамандық жұмыс № 4. (1 сағат) «Араб-мұсылман мәдениетінің ескерткіштері» схемалық картасын құрастыру.

7. Солтүстік Америкадағы мәдени мұра географиясы (1 сағат) Құрама

Штаттардағы және Канададағы байырғы ескерткіштер: «Бизон құлаған

Энтони аралы, Ела мен Үндістанның ежелгі қалалары. Еуропалық отарлаумен

байланысты ескерткіштер. тұңғыық», Энтони аралы, Ела мен Үндістанның

ежелгі қалалары. Еуропалық отарлаумен байланысты ескерткіштер.

8. Латын Америкасындағы мәдени мұралар географиясы (1 сағат)

Тарихқа дейінгі ескерткіштер (Серра да Капивара ұлттық паркі); Колумбияға

дейінгі Мексика мен Перудегі мұра (Теотукан, Паленке, Чичен-Ица, Чан Чан,

Куско қалалары). Колумбиядан кейінгі дәуірдің Дүниежүзілік мұра

сайттарындағы көрінісі (колониялық Санто-Доминго қаласы, ескі Гавана, Мехико, Панама, Лима, Сукре, Сальвадор, Кито, Кузко, Потоси тарихи орталығы). Бразилиа - қазіргі заманның жалғыз ескерткіші. **9.Сарамандық жұмыс№5 (1 сағат)** «Үндістердің ежелгі қаласындағы адамдардың өмірі туралы менің идеяларым» композициясы.

10 Ресейдегі мәдени мұра нысандары (1 сағат) Орыс ескерткіштерінің географиясы: Мәскеу, Коломенское, Владимир-Суздаль өлкесі, Сергиев Посад, Великий Новгород, Санкт-Петербург және оның ансамбльдері, Соловки, Кижі

11. ТМД елдеріндегі мәдени мұра нысандары(1 сағат) Украинаның ескерткіштері (Әулие София соборы және Киев-Печерск Лаврасы, Львовтың тарихи орталығы). Закавказье ескерткіштері (Жоғарғы Сванети, Мцхета музей-қорығы, Грузия мен Арменияның соборлары мен монастырлары). Орта Азияның мұражай қалалары: Хиуа, Бұхара, Мерв.

12.Қазақстанның мәдени мұра нысандары(1 сағат)

Қожа Ахмет Яссауи кесенесі - Қазақстандағы бүкіләлемдік мұралар тізімінде

V Бөлім. Әлемдік мәдени мұра және туризм (3 сағат)

1.Халықаралық және ішкі туризмнің маңызы (1 сағат) Дүниежүзілік мұра нысандары.

2.Әлемдік және Қазақстандағы туристік аймақтар(1 сағат) Оларды қалыптастырудағы объектілердің рөлі. Дүниежүзілік мұра объектілерін белсенді енгізе отырып, серуендеу жолдары.

3.Туризм дамуының болашағы және әлемдік мұра объектілерін қорғау мәселелері. (1 сағат)Дүниежүзілік мұра объектілеріне презентациялар дайындау, туристік маршрут туралы жарнамалық постер жасау.

Қайталау-(1 сағат) «Әлемдік мұра географиясы» тараулары бойынша презентация дайындау.

«Әлемдік мұра географиясы» қолданбалы курсының

күнтізбелік – тақырыптық жоспары

(жалпы сағат саны: 34 аптасына 1 сағат)

№	Сабақтың тақырыбы	Сағат саны	Өткізілу түрі	Мерзімі
1	Кіріспе (1 сағат) бөлімі курстың құрылымы мен мазмұны	1	Дәріс	
I Бөлім Әлемдік мұра жүйесі (4 сағат)				
2	Әлемдік мұраның мәні мен түрлері	1	Дәріс	
3	«Мәдени мұра» түсінігі	1	Дәріс	
4	«Табиғи мұра» туралы түсінік	1	Дәріс	
5	Сарамандық жұмыс №1 Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұраны қорғау туралы конвенция	1	Сарамандық жұмыс	
II Бөлім. Әлемдік табиғи мұраның географиясы (10 сағат)				
6	Ғаламшарда қорғалатын табиғи аумақтарының түрлері	1	Тренинг / Виртуалды экскурсиялар.	
7	Еуропалық табиғи мұра объектілерінің сипаттамалары	1	Өзіндік жұмыс	
8	Азияның табиғи мұра объектілерінің сипаттамалары	1	Дәріс	
9	Австралияның табиғи мұралары	1	Дәріс, әлеуметтік шеберхана	
10	Африканың ұлттық парктері	1	Зерттеу, картамен жұмыс	
11	Солтүстік Американың табиғи мұралары	1	Блиц турнир	
12	Оңтүстік Американың табиғи мұралары	1	Дәріс	

13	Ресейдің дүниежүзілік табиғи мұрасы	1	Жоба қорғау	
14	Қазақстанның ерекше қорғалатын табиғи аймақтары	1	Конференция	
15	Сарамандық жұмыс № 2 Әлемдік Ұлттық саябақтарды физикалық-географиялық орнын кескін картаға түсіру	1	Сарамандық жұмыс	
III Бөлім Әлемдік мәдени мұра (3 сағат)				
16	Әлемдік мәдени мұра нысандарын типі мен тарихи кезеңі бойынша жіктеу	1	Дәріс	
17	Әлемдік мәдени мұра географиясы	1	Дөңгелек үстел	
18	Сарамандық жұмыс №.3 «Дүниежүзілік мәдени мұра сайттары (Париж, Лондон, Пекин және т.б.)» қалалық экскурсиялық маршрутын сызу. Қалалар мен қала орталықтары - Дүниежүзілік мәдени мұра ескерткіштері» схемалық картасын құру	1	Сарамандық жұмыс	
IV Бөлім . Әлемнің геомәдени, өркениетті аймақтары(12сағат)				
19	«Геомәдени (геохарактеристикалық) аймақ» ұғымы	1	Дәріс	
20	Геомәдени аймақтың этногеографиялық сипаттамасы	1	Жоба қорғау	
21	Еуропалық мұра нысандарының сипаттамалары	1	Практикум	
22	Азия әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары	1	Жобалау	
23	Африка әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары	1	Дәріс	
24	Сарамандық жұмыс № 4	1	Сарамандық жұмыс	

	«Араб-мұсылман мәдениетінің ескерткіштері» схемалық картасын құрастыру			
25	Солтүстік Америкадағы мәдени мұра географиясы	1	Визитка, буклет дайындау	
26	Латын Америкасындағы мәдени мұралар географиясы	1	Дәріс	
27	Сарамандық жұмыс №5 «Үндістердің ежелгі қаласындағы адамдардың өмірі туралы менің идеяларым» композициясы	1	Сарамандық жұмыс	
28	Ресейдегі мәдени мұра нысандары	1	Тұсаукесер	
29	ТМД елдеріндегі мәдени мұра нысандары	1	Дәріс	
V Бөлім Әлемдік мәдени мұра және туризм (3 сағат)				
30	Қазақстанның мәдени мұра нысандары	1	Тұсаукесер	
31	Халықаралық және ішкі туризмнің маңызы	1	Саяхат сабақ	
32	Әлемдік және Қазақстандағы туристік аймақтар	1	Практикум .Схемалық карта дайындау	
33	Туризм дамуының болашағы және әлемдік мұра объектілерін қорғау мәселелері	1	Жобалау	
34	Қорытынды «Әлемдік мұра географиясы»	1	Тұсаукесер /топтық жұмыс/	

Қосымшалар:

Сабақтың тақырыбы: Африка әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары

Сабақтың мақсаты: Африканың ежелгі діни ғимараттар; ежелгі дүниенің археологиялық орындарын. Табиғи-бақ-саябақ сәулет ескерткіштері; ескерткіштер мен ұлы адамдардың өмірі мен қызметіне байланысты немесе есте қаларлық орындар көрсету мәдени мұра объектілерімен танысу оқушылардың географиялық мәдениетін қалыптастыруда, ой-өрісін кеңейтуге, эмоционалды-құндылық қатынас тәжірибесін сіңіруге, әлемдік мәдени және табиғи мұра зерттеулеріне деген қызығушылықтарын арттырады.

Сабақтың түрі: Зерттеу, картамен жұмыс

Әдісі: Сұрақ - жауап, топтық жұмыс.

Көрнекідігі: Д.ж саяси карта, Африка картасы, сурет,

Сабақтың барысы:

1 Ұйымдастыру кезеңі:

2 Өткен сабаққа шолу жүргізу :

Азия әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары

I .Ой қозғау

Қытай, Корея және Жапония ескерткіштері: ұқсастығы мен тарихи-архитектуралық ерекшеліктерін сипаттау

Жаңа сабақ: Африка әлемдік мәдени мұра объектілерінің сипаттамалары

Зерттеу, картамен жұмыс:

Таяу Шығыс пен Солтүстік Африка - мәдениеттер тоғысы. Ежелгі өркениеттер мұрасы: Пальмира, Буер, Тир, Баалбек, Иерусалим, Карфаген, Мемфис және оның некрополиялары - Гизадан Дахшурға дейінгі пирамидалар аймағы, ежелгі Фива, Абу Мена. Араб-мұсылман мәдениетінің ескерткіштері (Каирдегі, Тунистегі, Алжирдегі, Мароккодағы, Сириядағы, Иорданиядағы, Арабия түбегіндегі мұсылман архитектурасының ескерткіштері).

Сахарадан оңтүстік Африканың мәдени мұрасын нысандарын зерттеу

Африкадағы ЮНЕСКО Әлемдік мұра нысандарының тізімі.

Ел	Әлемдік мұра нысандарының саны
<u>Алжир</u>	<u>7</u>
<u>Бенин</u>	<u>1</u>
<u>Ботсвана</u>	<u>1</u>
<u>Буркина-Фасо</u>	<u>1</u>
<u>Гамбия</u>	<u>2</u>
<u>Гана</u>	<u>2</u>
<u>Гвинея</u>	<u>1</u>
<u>Египет</u>	<u>7</u>
<u>Замбия</u>	<u>1</u>
<u>Зимбабве</u>	<u>5</u>
<u>Кабо-Верде</u>	<u>1</u>
<u>Камерун</u>	<u>2</u>
<u>Кения</u>	<u>4</u>
<u>Конго Демократиялық Республикасы</u>	<u>5</u>
<u>Конго Республикасы</u>	<u>1</u>
<u>Кот-д'Ивуар</u>	<u>4</u>
<u>Ливия</u>	<u>5</u>
<u>Маврикий</u>	<u>2</u>
<u>Мавритания</u>	<u>6</u>
<u>Мадагаскар</u>	<u>3</u>
<u>Малави</u>	<u>2</u>
<u>Мали</u>	<u>4</u>
<u>Марокко</u>	<u>9</u>
<u>Мозамбик</u>	<u>1</u>
<u>Намибия</u>	<u>1</u>
<u>Нигер</u>	<u>2</u>
<u>Нигерия</u>	<u>2</u>

Африкалағы Әлемдік мұра нысандары тізіміне кірген хронологиясы зерттеулері

Ел	Сурет	аты	мекені	Жасалған жылы
Алжир		Кала-Бени-Хаммад - Бени-Хаммад көне қаласындағы бекет. (араб.: قلعة بني حمّاد)	Мсила провинциясы	1007ж
		<u>Мзаб</u> алқабы (араб.: وادي مزاب)	<u>Гардая</u> провинциясы	X ғ.
		<u>Джемила</u> көне қаласы (араб.: جميلة)	<u>Сетиф</u> провинциясы	I ғ.
БЕНИ Н		<u>бомей патша сарайлары</u>	Департамент <u>Зу Абомей</u> қаласы	<u>1625–1900</u>
Гамбия		<u>Джеймс аралы және оың маңындағы ескерткіште р</u> (ағылш. <i>Kunta Kinteh Island and Related Sites</i>)	Банжул аймағы	
		Сенегамбиядағы тастар сақиналары —	(ағылш. Stone Circles of Senegambia) Орталық өзен (Гамбия) аймағы	

Топпен жұмыс : Картадан нысандар орналасқан елдерді тауып кестеге жазу

атаулары	Орналасқан елді картадан тауып жазу
Ислам Каиры	
Мемфис және оның қорықтары: Гизадан Дахшурға дейінгі пирамидалар	
Нубия екертікшітері: Абу-Симбелден Филадельфияға дейін	
Вади-аль-Хитан	
Виктория сарқырамасы	

Үйге тапсырма: Мына суреттегі нысандарды анықтап жазындар.

	
	
	
	
	
	

Бағалау:

Сабақ аяқталды:

Сабақтың тақырыбы: Латын Америкасындағы мәдени мұралар географиясы

Сабақтың мақсаты: Латын Америкасының ежелгі діни ғимараттар; ежелгі дүниенің археологиялық орындарын. Табиғи-бақ-саябақ сәулет ескерткіштері; ескерткіштер мен ұлы адамдардың өмірі мен қызметіне байланысты немесе есте қаларлық орындар көрсету мәдени мұра объектілерімен танысу оқушылардың географиялық мәдениетін қалыптастыруда, ой-өрісін кеңейтуге, эмоционалды-құндылық қатынас тәжірибесін сіңіруге, әлемдік мәдени және табиғи мұра зерттеулеріне деген қызығушылықтарын арттырады.

Сабақтың түрі: Зерттеу, картамен жұмыс

Әдісі: Сұрақ - жауап, топтық жұмыс.

Көрнекідігі: Д.ж саяси карта, Латын Америкасы картасы, сурет,

Сабақтың барысы:

I Ұйымдастыру кезеңі:

2 Өткен сабаққа шолу жүргізу : Құрама Штаттардағы және Канададағы байырғы ескерткіштер: «Бизон құлаған тұңғыық», Энтони аралы, Ела мен Үндістанның ежелгі қалалары.

Ой қозғау: . Еуропалық отарлаумен байланысты ескерткіштер туралы айту

Жаңа сабақ: Латын Америкасындағы мәдени мұралар географиясы
Зерттеу,
картамен жұмыс:

Латын Америкадағы ЮНЕСКО Әлемдік мұра нысандарының тізімі.

Латын Америкасындағы Әлемдік мұра нысандары	саны
Аргентина	9
Боливия	7
Бразилия	19
Венесуэла	3
Колумбия	7

Парагвай	1
Перу	11
Суринам	2
Уругвай	1
Чили	6
Эквадор	4

Кестеде нысандар Әлемдік мұра нысандары тізіміне кірген хронология бойынша орналасқан.

Ел	Сурет	Аты	Мекені	Жасалған кезі
Колумбия		Картахена (Колумбия)	Боливар департаменты	XVI ғ.
		Лос-Катиос ұлттық паркі	Антюкия департаменты	1973
		Сан-Агустин археологиялық паркі	Уила департаменты	1914
		Тьеррадентро археологиялық паркі	Каука департаменты	I мыңжылдық
		Санта-Крус-де-Момпос	Боливар департаменты	1540
		Мальпело аралы	Валье-дель-Каука департаменты	—
		Инктар жолы (Кхапак-Ньян) ис. Sistema Vial Andino / Qhapaq Ñan	Нариньо департаменты	

Парагвай		Ла-Сантисима-Тринидад-де-Паранадағы иезуиттардың миссиясы және Хесус-де-Таварангуэдағы иезуиттардың миссиясы	Итапуа департаменты	1706
		Мачу-Пикчу тарихи қорығы		
		Чавин-де-Уантар археологиялық ескерткіші		
		Уаскаран ұлттық паркі		
		Чан-Чан археологиялық аймағы		
		Ману ұлттық паркі		
		Лима қаласының тарихи орталығы		
Суринам		Орталық Суринамның қорғалған табиғи аймағы	Аймақ: Сипаливини	—
		Парамарибо тарихи орталығы	Аймақ: Парамарибо	1640

Уругвай		Колония-дель-Сакраменто	Колония департаменты	1680
Чили		Рапа Нуи ұлттық паркі) ис. <i>Parque Nacional Rapa Nui</i>	Аймақ: Вальпараисо, Исла-де-Паскуа провинциясы	1935
		Чилоэ аралдарындағы шіркеулер ис. <i>Iglesias de Chiloé</i>	Аймақ: Лос-Лагос, Чилоэ провинциясы	XVIII - XIX ғ.

Топтық жұмыс тапсырмалары:

1 топ Тарихқа дейінгі ескерткіштер (Серра да Капивара ұлттық паркі); Колумбияға дейінгі Мексика мен Перудегі мұра (Теотукан, Паленке, Чичен-Ица, Чан Чан, Куско қалалары) туралы кластер құру.

2 топ: Колумбиядан кейінгі дәуірдің Дүниежүзілік мұра сайттарындағы көрінісі (колониялық Санто-Доминго қаласы, ескі Гавана, Мехико, Панама, Лима, Сукре, Сальвадор, Кито, Кузко, Потоси тарихи орталығы). Бразилиа - қазіргі заманның жалғыз ескерткіші.

Үйге тапсырма: Хронология бойынша әлемдік мұра нысандары тізіміне кірген елдерді кескін картаға түсіру.

Бағалау:

Сабақ аяқталды:

Сабақтың тақырыбы: Қазақстанның ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың түрлері

Сабақ мақсаттары: Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы ақпараттарды жинақтау, ерекшеліктеріне тоқталу, пікірлесу арқылы ойларын жүйелеу.

Сабақтың түрі: Зерттеу, картамен жұмыс

Әдісі: Сұрақ - жауап, топтық жұмыс.

Көрнекідігі: Қазақстанның ерекше қорғалатын аумақтар картасы.

Сабақтың барысы:

I Ұйымдастыру кезеңі:

2 Өткен сабаққа шолу жүргізу Ресей табиғатының әртүрлілігі және ғаламдық маңызы. Ресейдің дүниежүзілік табиғи мұра объектілерінің сипаттамалары. Тың Коми ормандары. Байкал көлі. Камчатканың жанартаулары, Алтай. Ресейдегі табиғи объектілерді сақтау мәселелері.

Жаңа сабақ Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарға биосфералық қорықтар, мемлекеттік табиғи қорықтар, [мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар](#), қорықтық аймақтар, қорықшалар және т.б. табиғи нысандар жатады. Соңғы деректер бойынша дүние жүзінің 100-ден астам ірі мемлекеттерінде 1000-нан астам ерекше қорғалатын табиғи аумақтар ұйымдастырылған. Мұндай аумақтардың жалпы көлемі 230 млн га жерді алып жатыр. Бұл жер бетіндегі құрлықтың 1,6%-на тең.

"Саяно-Шушенский" биосфералық қорығы

- Мемлекеттік ұлттық қорықтар.
- Мемлекеттік ұлттық табиғи саябақтар.
- Мемлекеттік табиғи резерваттар.
- Мемлекеттік қорықтың аймақтар.
- Мемлекеттік табиғи қорықшалар.
- Мемлекеттік табиғат ескерткіштері.
- Мемлекеттік зоологиялық бақтар.
- Мемлекеттік ботаникалық бақтар.
- Мемлекеттік дендрологиялық бақтар және т.б.

Карта бойынша ерекше қорғалатын аумақтардың қай облыстың территориясында орналасқандығын анықтаңыздар.

Оқушылар бірін-бірі бағалайды.

Оқушыларға арналған тапсырмалар:

Таңдауыңыз бойынша қорықтар, қорықшалар, ұлттық саябақтардың біріне сипаттама беріңіз:

Жоспары:

- Атауы мен құрылған жылы;
- Құрылу мақсаты;
- Географиялық орналасуы;
- Қызыл кітапқа енген жануарлары мен өсімдіктері.

Дескриптор Білім алушы

- ерекше қорғалатын аумақтардың бірін жоспар бойынша сипаттайды

Берілген уақыт аяқталғанда әр топтан баяндаушылар кезекпен сөз алады. Топ ұжымы бірігіп жұмыс жасайды, қорытындылайды.

Әр топ жасаған жұмыстарын қорғап болған соң марапатталады.

Марапаттау. Мұғалім топтардың жұмысын бағалайды және мадақтайды.

Үйге тапсырма : Шарын шатқалына сипаттама

Бағалау: Сабақ аяқталды:

Сабаққа қосымша:

ЮНЕСКО-ның Әлемдік мұра нысандарына енген Қазақстан нысандары
Қазақстанның 4 нысаны ЮНЕСКО-ның Әлемдік мұра тізіміне енгізілді. Оларға Қожа Ахмет Ясауи кесенесі, Тамғалы петроглифтер кешені, Сарыарқа – солтүстік Қазақстан көлдері мен жазықтары, сонымен қоса, Чанъань-Тянь-Шань дәлізі желісіндігі Ұлы Жібек Жолы жатады.

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі (2003 ж бастап)

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі Оңтүстік Қазақстандағы Түркістан қаласында орналасқан (8-ші бет, 5-ші бөлімшеге сілтеме – Оңтүстік Қазақстан). Ол XIV-ші ғасырдың аяғы мен XV-ші ғасырдың басында Әмір Темірдің тұсында салынған. Әлі аяқтала қоймаған ғимараттың құрылысына Орта Азиялық сәулетшілер Тимурид империясының астанасы Самарқандты тұрғызғанда қолданған жаңашыл сәулет-құрылыс шешімдері секілді әдістерді пайдаланады. Бүгінде, кесене сол дәуірдің ең маңызды және жақсы сақталған ғимараттарының бірі болып келеді.

Бұл орасан зор ғимарат Шығыста атағы шыққан XII ғасырда өмір сүрген көне түркі ақыны және сопылық уағыздаушы Қожа Ахмет Ясауидың құрметіне тұрғызылған (4-бет, 5-бөлімшеге сілтеме – әдебиет). «Ясауи» сөзі «Яссыдан», яғни «Яссы қаласынан» дегенді білдіреді. Ертеде Түркістан қаласының атауы. Қала - кең-байтақ Дешті Қыпшақ өңіріндегі түркі тілдес халықтарының рухани-саяси орталығы болып, екі ғасыр бойы қазақ хандығының астанасы болып келді.

Қожа Ахмет Ясауи кесенінен бөлек, ғимараттың ішіне – ортағасырлық монша, әулие тұрған жерасты мешіті, Әмір Темірдің немересі Рабия Сұлтан Бегімнің кесенесі және басқа да ескерткіш мұралары кіреді.

Тамғалы петроглифтері (2004ж бастап)

Тамғалы петроглифтері - Алматыдан 170 км солтүстік-батыс қашықтықта, Шу-Іле тауларының оңтүстік-шығыс бөлігіндегі аңғар Аңырақай тау-сілемесінде орналасқан.

1957 жылы табылған бұл кешен б.з.д. II-ші мыңжылдықтың екінші жартысынан XX-шы ғ. басына дейінгі аралықтағы шамамен 5 мың петроглифтерді (жартасқа салынған суреттер) қамтиды.

Мұнда тастан жасалған жәшік-сандықтар (орта және соңғы қола дәуірі) мен топырақ пен тастан салынған қорғандарды (ерте темір дәуірінен бастап қазіргі уақытқа дейін) қоса алғандағы көптеген ежелгі обалар саны табылған.

Орталық тармақ, петроглифтердің ең тығыз шоғырланғануымен ерекшеленеді және шамамен осы жердің құрбандық шалуға арналған орын - алтарь екендігін көрсетеді.

Сарыарқа – солтүстік Қазақстан көлдері мен жазықтары (2008 ж бастап)
Бұл бөлім 450,344 гектар жалпы аумақты алып жатқан екі мемлекеттің табиғи қорықтан - «Қорғалжын» және «Наурызымнан» тұрады (5-ші бет, 7-ші бөлімшеге сілтеме – Фауна).

Тармақтың қарқынды аумағын алып жатқан балшықты жерлер, араларында жоғалу қаупі бар жүзуші құстардың тіршілік әрекетіне өте маңызды болып келеді. Мысалға айтсақ, Ақ Сібір тырнасы, бұйра бірқазан және ұзын құйрықты субүркіт.

Тармақ құрамына кірген 200,000 гектар Орта Азия даласындағы дала флора аймағында мекендейтін жануарлардың жартысынан көбінің жойылу қаупі төнген құстардың түрлерінің және ерекше қоршауға алынған түр – кезінде қырғын болған, браконьерлік пен жаппай індеттің кесірінен саны жойылып бара жатқан ақбөкендердің мекендеу орны болып отыр.

Сонымен қоса, бұл тармақ тұщы және ащы судан тұратын 2 көлден тұрады. Олар солтүстікте Арктикаға ағатын, оңтүстікте Арал-Ертіс бассейніне ағатын өзенді бөлетін су айырығында орналасқан.

Үлкен Қорғалжын қорығы

Қорғалжын қорығы Астана қаласынан оңтүстік-батысқа қарай 130 км қашықтықта орналасқан. Қорық кезінде бүкіл ойпатты алып жатқан ежелгі мұхиттың қалдығы болып келетін Теңіз және Қорғалжын атты екі үлкен көлден тұрады. Өзге де кішігірім су айдындарымен бірге, олар бірден-бір балық пен құстарға бай батпақты кешенді құрайды. Қорғалжын қорығында Қызыл Кітапқа енгізілген құстардың 32 түрі мекендейді. Солардың бірі, таңғажайып әдемі құс – қызғылт фламинго. Қорықтың жануарлар әлемі 40-қа жуық.

Чанъань-Тянь-Шань дәлізі бағдарламасының желісіндігі Ұлы Жібек Жолы (2014 ж бастап)

2014 жылы Қазақстан Республикасының сегіз нысаны Ұлы Жібек жолының құрамдас бөлігі ретінде ЮНЕСКО-ның Әлемдік мұра тізіміне енгізілді. Қытайдың Лоянынан (Чанъанның көне аты) Орта Азиядағы Жетісуға дейін Қытай мен Қырғызстандағы тармақтарды қосқандағы бүкіл жоба 33 тармақтан тұрды.

Қазақстан тармақтарының арасында – Қаялық, Алматы облысындағы Қарамерген мен Талғар және Ақтөбедегі Степинская ескі қала орны.

Қорытынды: «Әлемдік мұра географиясы» қолданбалы курсы Әлемнің мәдени және табиғи көрікті жерлерін зерттейді, Дүниежүзілік мұра кереметтерімен таныстырады. Оқушылардың Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұраны зерделеуі олардың жалпы білімге және геохисториялық білімге деген қызығушылықтарын күшейтеді. Оқытуды ұйымдастырудың негізгі формалары: дәрістер, практикумдар, семинарлар, конференциялар, географиялық жобалау және болжауға ғылыми зерттеуге бағыттайды. Эколог, мәдениеттанушы, мұрағаттанушы, археолог мамандықтарына баулиды.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Дүниежүзілік мәдени және табиғи мұраны сақтау туралы конвенция (ЮНЕСКО-ның халықаралық нормативтік актілері). Москва 2011ж
2. Әлемдік мәдени мұра Максаковский В.П. Москва 2010ж
3. География және әлемнің басқа қорғалатын табиғи аймақтары Москва 2011ж
4. Портал Центра всемирного наследия ЮНЕСКО <http://whc.unesco.org>
5. “Қазақтың байырғы мәдениетіне қатысты сирек кездесетін деректерге талдау”, “Ғ. Мүсірепов және архив” атты еңбектер. Алматы 2004ж
6. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы 2017 жылғы 12 сәуір

Оқушылар үшін:

1. Әлем кереметінің атласы. Москва 2001ж
2. Ғажайыптар мен құпиялардың планетасы. Жердегі ең ғажайып керемет жерлерге саяхат. Москва 2012 ж.
3. Әлем ғажайыптарының атласы. Москва 2001ж
4. «Сокровища человечества» Памятники истории, культуры и природные заповедники под охраной ЮНЕСКО. Москва БММ АФ, 1997ж.